

Kasko – Sigorta Caiz mi?

Garanti, güven, emniyet anlamına gelen sigorta; gelmesi muhtemel olan riski yaygınlaştırmakla güvende olma arayışının bir neticesidir.

Sigorta sistemi ilk olarak miladi 14. asırda İtalya da deniz sigortası adı altında ortaya çıktığı ifade edilmektedir. İslam dünyasına çok daha geç intikal ettiğinden evvelki âlimlerimizden bu konu hakkında bir nakil bulamıyoruz. Ancak bu durum, konunun İslam fıkhnına göre bir değerlendirilmeye tabi tutulamayacağı anlamına gelmemektedir.

Öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki; sigorta sisteminde, kaza ve zararın meydana gelmediği durumlarda ödenen primlerin karşılıksız kalacağı. Veya kaza ve zararın meydana geldiğinde verilen primlerden daha fazla veya düşük olması klasik akit yapılarına göre bir belirsizlik ve dengesizlik olmasından dolayı şer’i hüküm açısından ciddi manada tereddütler ve itirazlar olmuştur.

Fakihlerden bu meseleye ilk temas eden Hanefi âlimlerinden Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) olmuştur.

İbni Âbidin, Reddu’l-Muhtar adlı haşiyesinde bu konuyla alakalı şunları söylemektedir: Müslüman olmayanların Müslüman tüccarlara sigortalı olarak nakliyecilik yapmaktadırlar. Sigortacının, helak olan malı gayri Müslim de olsa ödeme yükümlülüğü yoktur. Zira böyle bir taşımacılık, hukuken ya “emanet” ya da “ariye”(ödünç) veyahut da “icare”(kira) hükmündedir. Dolayısıyla taşıyıcının her hangi bir kusuru olmaksızın mal helak olacak olsa ödeme sorumluluğu hukuken yoktur. Zira bu anlaşma Hanefi içtihatlarına uygun bir anlaşma olmayıp, fasit bir anlaşmadır. Ancak düşman ülkesindeki Müslüman tüccar için, sigorta yoluyla ödenen hasar bedelini alması caiz olacaktır.

Âlimler sigorta sistemini iki kismada incelemişlerdir.

1- Taavuni (yardımlaşma) dediğimiz karşılıklı üyelik sigortası: Üyelerin ortak katılımıyla gerçekleşen ve içlerinden birisinin bir felaketle karşı karşıya geldiğinde onun zararını telafi etmeyi amaçlayan bir sigorta sistemidir.

Bu tip sigorta sisteminin caiz olduğunda ittifak vardır. Zira İslam fıkhnında önceden beri mevcut olan “akile”, “kasame” sistemleri toplu ödemeleri belli bir kesime yaymış, sorumlukları paylaştırmıştır.

Akile sistemi; maktulün diyetinin ödenmesini sadece katil üzerine bırakmamış, yakın akrabalarına ödeme sorumluluğu yüklemiştir. Bu sistem Hulefa-i Raşidin döneminden itibaren daha da genişletilmiş giderek belli iş ve meslek gurupları arasında ortak bir dayanışma ve yardımlaşmaya dönüşmüştür.

Kasame sistemi; katili meçhul olan bir maktulün diyetini, belli bir usul çerçevesinde bulunduğu bölge halkına paylaştırılarak ödettirilmesidir.

Daha önce var olan bu sistemleri İslamiyet belli bir dayanışmayı hedeflediğinden devam ettirmiştir.

2- Ücretli sigorta, buna ticarî sigorta da denmektedir.Bu tip sigorta sisteminde; sigortayı yapan kurum kaza, yangın, ölüm emsali durumlarda zararı telafi etmeyi üstlenmektedir. Bunların meydana gelmemesi durumunda herhangi bir ödeme yapmamaktadır. Sigortalı olan taraf ise alacağı bu hizmete mukabil periyodik olarak prim adı altında belli bir miktar ödemeyi üstlenmiştir.

Bu tip sigorta sistemi ile birinci kısımda beyan edilen teavuni(yardımlaşma) sigorta sistemi arasında ki farkı, ez-Zuhayli el-Fıkhu’l-İslam ve Edilletühü adlı eserinde şu şekilde ifade etmektedir: Teavuni (yardımlaşma) sigorta sistemini oluşturan ve üzerine alan heyet, müstakil

olmayıp herhangi bir kar amacı gütmemektedirler. Aynı şekilde bu tip sigortanın üyelerinin de ticarî maksatları olmamaktadır. Belki üyelere gelme ihtimali olan zararı hafifletmek maksadına binaen kurulmuş bir sistemdir. Halbuki ücretli sigorta sistemi böyle değildir. Bu sistemi oluşturan ve üzerine alan firma müstakil olup ve maksadı da kar etmektir.

İslam hukuku sözleşmeleri mümkün olduğunca belirsizlikten arındırmayı hedeflediğinden dolayı Âlimlerin önemli bir kısmı bu tür sigorta sistemini yani ticarî sigortayı İslam'ın ilke ve amaçlarıyla uyuşmadığından caiz görmemişlerdir. Azınlıkta olan bazı Âlimler ise aksi görüşte olup bunun tıpkı yardımlaşmaya dayalı sigorta sisteminde olduğu gibi caiz olduğunu iddia etmişlerdir.

Ticarî sigorta sisteminin caiz olmadığını söyleyen âlimler bu görüşlerine dört tane gerekçe sunmuşlardır.

1-Faiz:Bu tip sigorta sistemi, faizin her iki kısmı olan ribe'l-fadl ve ribe'n-nesîeyi [11] içermektedir. Zira pirimi veren sigortalı verdiğinden fazla ve ya eksik alması durumunda ribe'l fadl olacaktır. Verdiği miktar kadar geri alması durumunda ise hemen almadığından ribe'n-nesîe olacaktır.

3-Ğabin: Bu tip sigorta “ğabin” dediğimiz aldanmayı ihtiva etmektedir. Çünkü akit mahalli açık değildir. Aktin sıhhatinin şartlarından bir tanesi de akit mahallinin malum olmasıdır.

4-Kumar: Sigortalı olan kimse, büyük meblağlar beklentisi içinde prim adı altında az bir meblağ veriyor. Bu itibarla kumara benzemektedir.

5-Cehalet: Sigorta yapan kurumun veya sigortalı olan şahsın ne kadar bir miktar ödeme yapacakları belli değildir. Bu belirsizlik özellikle hayat sigortasında çok açık şekilde gözükmektedir.

Mustafa Zerkâ bu tip sigortanın caiz olduğunu fetâvâsında savunmuş ve gerekçe olarak şunları nakletmiştir: Bu tip sigortanın caiz olduğuna en büyük gerekçe fıkıhta var olan “muvâlât” aktidir.

Muvâlât akti; nesebi belli olmayan birinin bir başkasına “sen benim velimsin. Senden önce ölecek olursam benim varisimsin. Buna mukabil diyeti gerektirecek bir cinayet işlersem benim âkilem olacaksın. Yani diyet borcumu ödeyeceksin” demesi ve karşı tarafın bunu kabul etmesidir.

Muvâlât akdinde oluşmamış ve sınırları belirtilmemiş hakların birbirleriyle değiştirilmesi ve iltizam edilmesi vardır. Genel fıkıh kaidelerine göre bu hakların birbirleriyle değiştirilmesi caiz değildir. Bununla beraber muvalat akdinin caiz olduğunda âlimlerin ittifakı vardır.

Mustafa Zerka sözlerine şu şekilde devam etmektedir: Ticarî sigortanın caiz olmadığını savunanların gerekçelerinden biride ğarar ve cehalettir. Fıkıh kaynaklarımızda nice alış-veriş şekilleri vardır ki kendilerinde ğararı fahiş olduğu halde âlimlerin birçoğu caiz olduğuyula hükmetmişlerdir.

“Ce'âle” akdi bunlardan bir tanesidir. Ce'âle; kişinin “her kim kayıp olan şu malımı bulup bana getirecek olursa ona şu kadar ödül vereceğim” demesidir. Ödülü alma peşinde olan kişi kayıp olan malı arayıp bulmak için bir masraf yapar. Yapacağı bu masraf belli değildir. Aynı şekilde arayacağı malı bulup bulamayacağı da belli değildir. Netice olarak yapacağı masrafın karşılığını alıp alamayacağı da belli olmayacaktır. Bütün bunlara rağmen bu akdin caiz olduğu söylenmektedir.

Umumi hama ücretleri de bu kabildendir. Hamama giren kimse ne kadar su harcayacağı ve orada ne kadar kalacağı belli değildir.

Yedirme-içirmesiyle beraber sütanne kiralamakta aynı şekilde olan akitlerdendir. Çocuğun ne kadar yiyip-içeceği belli değildir. Bütün bunlara rağmen bu akitlerin her birerleri

caizdir.

Sigorta işleminin caiz olduğunu iddia edenler bu işlemi alış-veriş olarak görmediklerinden faiz işleminin burada cari olacağını da kabul etmemektedirler.

Sigorta sisteminin caiz olduğunu iddia edenlerin (ki bunların azınlıkta olduğunu yukardaki satırlarımızda beyan etmiştik) gerekçelerine, diğer görüşü savunanların cevapları olmuştur. Konunun mukaren fıkıh (tartışmalı fıkıh) halini almaması ve meselenin fazla uzamaması için bu kadarlıkla iktifa ederek bunlara verilen cevaplara değinmedik. İki tarafın delilleri özetle yukarıda beyan edildiği gibidir.

Üstadımız Halil Günenç hoca konuyla alakalı el-Mevsuatu'l-fıkhiyyetu'l-müeyyessire adlı eserinde şunları nakletmektedir: İslam Konferansı Teşkilatına bağlı olan İslam Fıkıhı akademisi, 1976 senesinde Mekke'i Mükerrede bu konuyu tartışmak için toplanmıştır. Heyet; Abdullah b. Hümejd'in başkanlığında, Muhammet Ali al-Harakan, Abdulaziz b. Baz, Muhammet b. Abdullah el Sübeyyil, Salih b. Asimeyn, Muhammet Reşit Kabâni, Mustafa ez-Zerka, Muhammet Reşit Abdul Kudüs el-Haşim Nedevi ve Ebubekir Gumi'den müteşekkil olarak sigorta meselesini ele almışlardır. İnceden inceye meseleyi tetkik ettikten sonra Mustafa ez-Zerkâ hariç ittifakla ticari sigortanın bütün çeşitlerinin haram olduğuna dair kanaatlerini beyan etmişlerdir.

Trafik sigortası, Sosyal sigorta gibi devletin zorunlu kıldığı sigorta sistemleri, mecburiyet olmasından dolayı sigortayı caiz görmeyenlere göre de caizdir. Zira bu, devletin vatandaşına hizmet verme mukabilinde vergi koyması mesabesindedir.

Burada cevaplanması gereken bir mesele kaldı. Şöyle ki; kişi devlet tarafından mecbur edilmeden özel ticarî şirketlere değil de, devletin SSK ve BAĞKUR gibi kurumlarından isteğe bağlı olarak istifade etmesi diğer bir ifadeyle sigortalı olması caiz olur mu? Sigortayı mutlak halde caiz görenlere göre bir problem yoktur. Sigortanın caiz olmadığını söyleyenlere göre; bir mecburiyet olmadığından caiz olmayacaktır.

Lakin burada şöyle bir şey denilebilir mi? Sigortaya caiz değildir diyenler başka bir ifadeyle Ücretli sigorta ile teavuni dediğimiz yardımlaşma üzerine kurulan sigortayı ayıranlar gerekçe olarak "teavünde" kar maksadının olmadığını, ücretli sigortada ise kar maksadının olduğunu ifade etmişlerdir. Bu itibarla devlet kurumu olan SSK ve BAĞKUR gibi sigorta sistemleri tıpkı yardımlaşmaya dayalı sigorta sistemlerinde olduğu gibi dayanışma ve vatandaşına hizmet sunma maksadına binaen kurulmuştur. Bunun için caizdir.

Konuyla ilgili yetkili kişilerle yaptığımız görüşmeler, bu tezimizi doğrulamıştır. Yani SSK ve BAĞKUR gibi devlet sigorta kurumlarının asıl maksatlarının kar olmadığı ifade edilmiştir. Bu kurumların kuruluş gayelerinin tamamıyla vatandaşına hizmet için olduğu ve devlet bütçesiyle desteklendiği yani toplanan primin bu hizmeti karşılamadığı da ifade edilmiştir. Netice olarak devlet sigortası ticarî sigorta değil ittifakla caiz olan yardımlaşma üzerine kurulan sigorta sistemidir.

Bu konuyla alakalı 22-11-2005 tarihinde Hocalarımızla yaptığımız müzakerede şu neticeye varılmıştır;

1-Ticari sigortanın bütün çeşitlerine cevaz verilmemiştir.

2-SSK ve Bağkur gibi devletin sigortaları taavuni(yardımlaşma) sigorta kısmına dahil olduğu kanaat edilmiştir. Dolayısıyla caizdir.

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين

[1]Ribe'l-fadl:Fazlalık faizi dir 100 gr altını 101 gr altınla değişmek gibi.

Ribe'n-nesie:vade faizidir 100gr altını iki gün sonra teslim almak suretiyle 100gr altınla değışmek gibi. Faizin bu iki çeşidide haramdır.